

Over en uit

Auteur(s):

Wolfson, D.

Lid van de Eerste Kamer voor de PvdA.

Verschenen in:

ESB, 87e jaargang, nr. 4380, pagina 759, 25 oktober 2002

Rubriek:

Prikkel

Trefwoord(en):

Het is zover. Duidelijkheid en daadkracht hebben het afgelegd tegen rancune en ruzie. Maar er zijn meer lessen te trekken uit de failliete boedel van Fortuyn. Wat mij zal bijblijven is hoe de regie van Nederland 2 Bomhoff domweg wegdraaide, toen hij bij zijn afreden weer begon over het Centraal Planbureau. Fortuyn kon communiceren zonder wezenlijke inhoud, maar Bomhoff liet zien dat de inhoud wegvalt als je geen gevoel hebt voor communicatie. Hij was geen nieuws meer, over en uit.

Inhoudelijk was Bomhoff niet slecht bezig. Het werd hoog tijd dat de overheid haar verplichtingen jegens zieke mensen nakomt. Maar het was hoog spel om zonder adequate dekking te doen alsof het strategisch akkoord een ongeclausuleerd recht op zorg gaf. Politiek gezien tekende hij daarmee zijn doodvonnis. De executie bleek de vd over te kunnen laten aan de communicator Heinsbroek.

Het wachten is nu tot Zalm zijn hand overspeelt. Dat is eigenlijk al begonnen met het strategisch akkoord. Zeker, in een monetaire unie moet je de bestedingen niet in je eentje stimuleren. Maar het is evenzeer gekkenwerk om tijdens een recessie extra om te buigen: 'folly, grand scale', noemde The Economist van 28 september jongstleden dat in een hoofdartikel. En nu wil Zalm op basis van datzelfde akkoord dóór met het cda, want de publieke sector moet en zal kleiner. Ook al is procyclisch ombuigen slecht economisch management.

De afgelopen weken heeft Zalm een paar keer te vaak benadrukt dat hij, als verliezer nota bene, het cda deze zomer een vvd-programma door de strot geduwd heeft: een uitgekledde samenleving, zonder eigen waarde(n). Krijgt Balkenende nu een herkansing om recht te doen aan de identiteit van zijn partij? Afschaffing van de onroerende zaakbelasting als eigen belastinggebied van gemeenten past niet bij een partij die verantwoordelijkheden wil spreiden, het afknijpen van het milieubeleid valt niet te rijmen met rentmeesterschap, en waar blijft de barmhartigheid als mensen met een zwakke positie op de arbeidsmarkt weer naar de bijstand moeten? Het zou me niet verbazen als Zalm Balkenende inmiddels een kaartje heeft gestuurd 'met de groeten aan de zorgzame samenleving'. Als hij zijn zin krijgt, rebelleert de linkerzijde van het cda over één of twee jaar in een nieuwe kabinetscrisis, en dan zit de PvdA op rode rozen.

Waar zit de PvdA nú eigenlijk? Aan het einde van een korte maar heftige periode van herpositionering, zoals alle politieke organisaties die van tijd tot tijd nodig hebben. De teloorgang van de lpf en de her-positionering van de PvdA betekenen dat er weer wat te kiezen valt, en dat is goed voor de democratie. Er is wel een máár, met die PvdA. Zij zegt er klaar voor te zijn, met een breed gedragen kritische zelfana-lyse, met aansprekende kandidaten voor een nieuw leiderschap en, binnenkort, met een vernieuwde fractie in de Tweede Kamer. Maar zal ze haar 'nieuwe politiek' ook wáár maken? Dat moet de PvdA bewijzen in de campagne die nu op gang komt. Programmatisch past daar geen afbraak van publieke voorzieningen bij, maar een beter functionerende overheid. Méér is vaak niet nodig, béter wel.

Hoezo beter? We moeten af van de domme tegenstelling 'overheid of markt'. De traditionele bureaucratie steunt te veel op regelgeving en te weinig op transacties - bindende afspraken op basis van klaarblijkelijke voorkeuren ('revealed preference'). Ambtenaren klampen zich aan die regels vast, maar burgers gaan hun eigen gang omdat ze al lang doorhebben dat al die kleine lettertjes niet te handhaven zijn. Zonder klaarblijkelijke voorkeuren krijgen politici geen zicht op wat ambtenaren en burgers uitspoken, hebben ambtenaren geen greep op calculerende burgers, en vertrouwen burgers de politiek weer niet. Informatieasymmetrie alom, in een vernietigende circulariteit; de actoren communiceren niet meer. De markt weet wél van transacties, communicatie en afrekenen, maar daar levert de verdeling van inkomen en macht weer problemen op. Mogen we dan alleen maar kiezen of we door de kat of de kater gebeten willen worden?

Burgers klagen - terecht - over de kwaliteit die de overheid levert, maar ontwikkelen intussen een claim-cultuur, omdat er toch geen individuele tegenprestatie wordt gevraagd. Dat gaat niet samen, en dáárover moet het bij deze verkiezingen gaan. Zet er op in omálle betrokkenen het achterste van hun tong te laten zien en boter bij de vis te laten leveren, in geld of in medewerking. Introduceer meer transacties binnen de overheid en tussen de overheid en de burger, met streefdoelen naar de burger toe en afdwingbare afspraken over meewerken en rekenschap. Dat kán ¹. Alleen als we het evenwicht tussen rechten en plichten hervinden, niet alleen voor burgers, maar óók voor ambtenaren en politici, zal het vertrouwen in de politiek terug kunnen keren. Lukt dat niet, dan is het op den duur over en uit met de open samenleving

¹ Zie bijvoorbeeld D.J. Wolfson, [Optimaal bestuur](#), ESB, 17 mei 2002, blz. 390-392.

